

Щодо окремих питань реформаторських процесів у сфері правоохоронної діяльності в Україні

Осадчий М.М., заслужений юрист України, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Загальновідомо, що «правова держава - ідеальний тип держави, вся діяльність якої підпорядкована праву. Головне призначення правової держави -

максимально повно забезпечити юридичними засобами охорону і захист прав людини і громадянина» [1, с.36].

Правова держава - така суверенна, політико-територіальна організація влади, яка існує і функціонує в громадянському демократичному суспільстві на підставі соціально справедливого права і в якій на його основі реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства в цілому, де держава і людина несуть взаємну відповідальність згідно з правовим законодавством. [2, с.15].

Слід розуміти, що подальший розвиток України як сильної, правової та демократичної держави значною мірою залежить від ефективності функціонування вітчизняної системи забезпечення національної безпеки й оборони, дієвості правоохоронних органів в Україні.

Поширена на сьогодні в науці та чинному законодавстві категорія «правоохоронний орган» зберігає свою неоднозначність у юридичній теорії та практиці. Помітним залишається прагнення науковців розширити систему правоохоронних органів, залучаючи до її складу все нові й нові органи державної влади - суди, прокуратуру тощо. За останні десятиріччя в тлумаченні цього терміна не відбулося докорінних змін, і майже в усіх навчальних виданнях, присвячених правоохоронним органам, до них відносять суди, прокуратуру, органи внутрішніх справ, органи державної безпеки, податкової служби, митні органи, органи досудового слідства, юстиції, адвокатури, нотаріату, різноманітні контролюючі та правоохоронні структури.

Поняття «правоохоронні органи» набуло широкого вжитку після прийняття Конституції України 1996 року, ч.3 ст.17 якої поклала забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України на «відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом». Таким чином, конституційного значення надано такій функції правоохоронних органів як забезпечення державної безпеки і захисту, проте їх основна функція - забезпечення правопорядку в суспільстві та державі, захист прав і свобод людини від правопорушень - конституційного закріплення взагалі не отримала.

В результаті широкого тлумачення правоохоронних функцій до правоохоронних органів включаються майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються правоохоронною діяльністю. Тому не випадково на даний час в українському адміністративному праві налічується від 17-ти до 80-ти правоохоронних органів в залежності від конкретного змісту, який вкладається в розуміння «правоохоронної функції» і заснованих на ній критеріїв класифікації. Отже, критерієм виділення правоохоронних органів не може бути виконання правоохоронних функцій, оскільки такі функції певним чином притаманні всім державним органам, насамперед, органам виконавчої влади. [3, с. 5].

Не може допомогти з поняттям правоохоронних органів чинне законодавство України. В одних випадках воно визначає правоохоронні органи шляхом їх конкретного переліку (органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, військової служби правопорядку, митні органи, органи охорони державного кордону, органи податкової служби, органи виконання покарань). Разом з тим, у цій самій статті Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року цей перелік розширено за рахунок включення до нього й інших органів виконавчої влади - рибохорони, державної лісової охорони тощо, які здійснюють не тільки правоохоронні, а контрольні та правозастосовні функції. При цьому слід

акцентувати на тому, що «закритий» перелік правоохоронних органів у чинному законодавстві України відсутній.

Як показав аналіз чинного законодавства України та доктринальних підходів до поняття «правоохоронні органи» воно є одним із найбільш невизначених в українському правознавстві, внутрішньо суперечливим і надмірним за обсягом. Як результат виникає конкурентність термінів - «правоохоронні органи», «правозахисні органи», «органи кримінальної юстиції». До системи правоохоронних органів включають різні за своїм статусом та функціональним призначенням органи, що унеможлиблює чітко визначити цю систему, а тому й закріпити загальні засади її функціонування. Наприклад, віднесення до неї судових органів, що досить часто зустрічається не тільки в доктрині, а і на законодавчому рівні, термінологічно є доступним, але недоцільним з огляду на особливе місце судової влади в правовій системі. Спроба поширити статус правоохоронних органів на прокуратуру та органи досудового розслідування ще більше ускладнює розуміння ситуації з визначенням їх особливостей. Зокрема, прокуратура не є органом виконавчої влади і її діяльність не входить до предмету адміністративно-правового регулювання. Органи досудового розслідування, навіть якщо вони входять до складу органів виконавчої влади (МВС), є їх особливим підрозділом, функцією яких є здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, тому вони мають специфічні повноваження, нехарактерні для інших органів виконавчої влади. [4, с. 4].

Таким чином, здійснення реформаторських процесів у сфері правоохоронної діяльності в Україні та унормування статусу правоохоронних органів в Конституції України, перш за все, потребує з'ясування сутності терміну «правоохоронні органи», виявлення їх функціонального призначення і, виходячи із цього, - визначення системи цих органів та тих загальних положень, що мають значення для всіх них.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К., 2003.- Т.5. П.-С.- 736 с.
2. Колодій А.М. Громадянське суспільство та правова держава: проблеми і шляхи розбудови // Право України.-2010.- № 7.- С. 15.
3. Коваленко В.В. Модернізація діяльності щодо охорони правопорядку в контексті конституційної реформи в Україні // Збірник матеріалів підсумкової науково-практичної конференції (Київ, 29 квітня 2013 року).
4. Коваленко В.В. Вдосконалення діяльності системи органів Міністерства внутрішніх справ України - вимога сьогодення. Стаття (Друк). Голос України. - 2014.- № 3 (5503).- С.4.